

ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО В ЕНЕРГЕТИКАТА ПРЕЗ 2023 ГОДИНА: КРЪПКА ДО КРЪПКАТА И БОЙ ПО ГРАЖДАНИНА-ПРОИЗВОДИТЕЛ НА ЕНЕРГИЯ

През 2023 г. в България кипя трескава законодателна дейност в сектор „Енергетика“.
Трескава в буквалния смисъл: някои депутати и лобисти треска ги тресеше как да прокарат частни и корпоративни интереси и да нагласят законите така, че хем да изглежда, че са изпълнили задълженията за тяхното приваждане в съответствие с европейското законодателство, хем да не допуснат правилното прилагане на същото това законодателство.

Макар през една трета от годината да нямаше парламент, конюнктурата изискваше бързи действия, за да не се загуби второто плащане по Националния план за възстановяване и устойчивост (НПВУ) и да се избегнат наказателни процедури, започнати от Европейската комисия срещу България. Но както обикновено се случва в България, бързината беше за сметка на качеството. От недоправените законодателни промени пострадаха най-вече гражданите, повярвали, че свободата да инвестират в малки възобновяеми енергийни инсталации, ще получи нова подкрепа. Случи се обратното – депутатите на практика отнеха тази свобода.

В допълнение и законодателната, и изпълнителната власти предприеха действия, с които да насочват реалните инвестиции в сектора към традиционните му подсектори с висок риск и нива на замърсяване: АЕЦ, ТЕЦ, газ. Законодателна подкрепа получи и големите ВЕИ, но тяхното изграждане зависи от много технически пречки и проблеми при свързването към мрежите. Допълнителен проблем с тяхното изграждане е сблъсъкът между развитието на „зелената“ енергетика и опазването на биологичното разнообразие и земеделските земи.

Ако някой външен наблюдател би могъл да обхване целия процес, вероятно щеше да установи наличието на някакво тайнствено съглашение, имащо за цел изграждането и поддържането на някакво българско енергийно „потъомкинско село“, което отпред има европейска мазилка, но зад нея да се крие старата енергетика на големите замърсители, на рисковата АЕЦ, на тежката корупция и политическите зависимости. В тази завера няма никакво делене на „леви“ и „десни“, на „евроатлантици“ и „русофили“ – всички бяха в купа с почти невидимото изключение на депутатите от „Зелено движение“ в мандата на 49-то Народно събрание.

Косвено потвърждение, че има някакви непублични договорености за енергетиката, идват от интервюто на бившия премиер Николай Денков пред „Свободна Европа“ от 18 април 2024 г.¹ Ако приемем думите („прочита“) му за верни, то трябва да приемем, че всички мизерии, които се случиха в енергийното законодателство, са плод на общо съгласие между ППДБ, ГЕРБ и ДПС. Другото потвърждение, че тази наша оценка е вярна, са серията решения на НС, отнасящи се до сектора, които имаха за цел да дадат зелена светлина на последващи действия на правителството, предпазвайки го от критики, че нарушава национално или европейски законодателство, което всъщност то правеше. По този начин правителството получаваше зелена светлина да извършва действия, трудно съвместими със „Зелената сделка“ и справедливия енергиен преход и определено несъвместими със закона.

А мизериите не бяха никак малки.

1 <https://www.youtube.com/watch?v=CF9w1AgDxoY> 23:10 – 23:55 мин.

През изминалата година Законът за енергетиката (ЗЕ) беше променен четири пъти, а Законът за енергията от възобновяеми източници (ЗЕВИ) – три пъти. За втори път – след 2022 г. – беше направен опит да бъде приет Законът за енергията от възобновяеми източници в морските пространства (ЗЕВИМП). С големи мъки бяха приети териториалните планове за справедлив преход. Парламентът прие и 11 решения, с някои от които задължи (доколкото има право за това е друг въпрос) правителството да предприеме определени конкретни действия в сектора.

Законопроекти

Закон за енергията от възобновяеми източници

От предишни публикации на „Зелени закони“² читателите са запознати с няколкогодишните ни усилия в сътрудничество с „Грийнпийс“, Обществения център за околна среда и устойчиво развитие (ОЦОСУР) – Варна и WWF-България за подобряване на този закон по отношение правилата за производство на електрическа енергия от възобновяеми източници от граждани и граждански сдружения („енергийни общности“), в които могат да участват и общини, малки и средни предприятия.

На 16 януари 2023 г. представителите на „Зелено движение“ в 48-то НС внесоха законопроект за изменение и допълнение (ЗИД) на ЗЕВИ. В него са разписани подробно споменатите предложения на 4-те организации. На следващия ден в НС постъпва и ЗИД на ЗЕВИ, разработен от Министерския съвет. Двата законопроекта не стигат дори до гласуване на първо четене в пленарната зала поради прекратяване мандата на 48-то НС.

На 13 април с.г. служебното правителство внесе в 49-то НС същия текст на ЗИД на ЗЕВИ, внесен от предишния МС. В мотивите към него се твърди, че проектът „е разработен с цел транспониране на изискванията на Директива (ЕС) 2018/2001 за насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници (Директива (ЕС) 2018/2001). ... Срокът за хармонизиране на българското законодателство с изискванията на Директивата беше 30 юни 2021 г. и от страна на Европейската комисия (ЕК) е получено мотивирано становище С(2021)8092 от 2 декември 2021 г. по процедура за нарушение № 2021/0157 за неуведомяване за мерките за пълно транспониране на Директива (ЕС) 2018/2001.“

Също така законопроектът има отношение към изпълнението на някои реформи и инвестиции от компонент „Нисковъглеродна икономика“ на Националния план за възстановяване и устойчивост (НПВУ) и в частност Реформа 4 „Механизъм за финансиране на проекти за енергийна ефективност и възобновяеми източници заедно със сметките за енергия“, Реформа 6 „Стимулиране на производството на електроенергия от ВЕИ“ и Инвестиция 5 „Схема за подпомагане на пилотни проекти за производство на зелен водород и биогаз“. В този вариант на законопроекта, МС не е включил разширените предложения за произвеждащите потребители и енергийните общности, а се е задоволил с по-кратката версия на Министерството на енергетиката.

Работата по законопроекта на първо четене мина по бързата писта. Водещата цел е изпълнение на реформите на НПВУ, адекватното транспониране на Директива (ЕС) 2018/2001 е досадна подробност. Разгледан е от Комисията по енергетика на 26 май и е приет на първо четене от НС на 31 май. **Никоя от другите шест комисии**, към които беше разпределен

2 <https://www.zelenizakoni.com/novini/promenite-v-zakona-za-vei-imat-nuzhda-ot-konkretika>, <https://www.zelenizakoni.com/novini/skandal-erp-tata-obyaviha-voyna-na-proizvoditelite-na-energiya-za-sobstveni-nuzhdi>, <https://www.zelenizakoni.com/novini/vei-zoni>

законопроектът, не го е гледала преди гласуването в зала. Не са взети предвид и забележките от десетината становища на граждански организации, бизнес-асоциации и компании. По този начин една безотговорна изпълнителна власт – служебното правителство на Гълъб Донев – наложи на един новосформиран парламент (49-я), да приеме един осакатен ЗИД на ЗЕВИ. Оттам-нататък се включиха различни интереси и правителството на Денков не предприе действия, за да изтегли законопроекта и да го подобри в кратък срок, нито ПГ на ППДБ посмя да припознае, предложи и защити по-амбициозните текстове, предложени от 4-те НПО. Напротив – през есента членове на ПГ на ППДБ внесоха убийствената за малките производители на електроенергия за собствени цели поправка – отпадането на алинея 9 на чл. 31.

Сагата с промените в ЗЕВИ продължава през септември, когато започва спринтът за изпълнение за междинните цели, необходими за получаването на второто плащане по НПВУ. Постигането на целите беше силно закъсняло, както закъсняваха и тези за следващите две плащания. Заложените в НПВУ реформи, свързани с енергетиката и климата, се оказаха жертва на политическата криза, като големият риск – качеството на реформите – се превърна в действителност. Още тогава предвидихме, че някои от текстовете за промени в законодателството, които са необходими за тези реформи, бяха подготвени некачествено. Сред тях освен ЗЕВИ са и законовите промени в ЗЕ, Закона за биологичното разнообразие (ЗБР) и др. Освен рисковете за НПВУ те носят и риск от продължаване на вече започнати наказателни процедури срещу България. Ето какви са резултатите по отделните реформи и инвестиции, изискващи промени в ЗЕВИ.

Как се отразиха промените в ЗЕВИ на съответните реформи и инвестиции в НПВУ?

1. Компонент 4 Нисковъглеродна икономика, **Реформа 4, „Механизъм за финансиране на проекти за енергийна ефективност и възобновяеми източници заедно със сметките за енергия“**. Чрез преходните и заключителни разпоредби на ЗЕВИ бяха направени съответните промени в Закона за енергийната ефективност (ЗЕЕ). Все още липсват изискуемите подзаконовни актове, които биха отпустили реализацията на проектите.

2. Компонент 4 Нисковъглеродна икономика, **Реформа 6 „Стимулиране на производството на електроенергия от ВЕИ“**. Целта на тази реформа е намаляване на административната тежест за инвестициите от възобновяеми източници по отношение на инсталирането, свързването и експлоатацията на мощностите. Изменения в съответното първично и/или вторично законодателство, включително актовете на националния регулатор, трябва:

- да опростят процедурите за лицензиране и издаване на разрешителни за ВЕИ (т.е. слънчеви и вятърни мощности), включително съоръжения за съхранение на енергия, да гарантират кратък и обвързващ административен отговор и избягване на ненужни закъснения, намаляване на сроковете за присъединяване към мрежата;
- да дадат възможност за специално предназначени зони, където вятърните паркове биха били в съответствие със законодателството в областта на околната среда;
- да опростят процедурата за възобновяеми енергийни инсталации за собствена употреба до 1 MW (напр. покривни фотоволтаични инсталации за домакинства и МСП), като се изключи от процедурата техническото одобрение от оператора на разпределителната мрежа и поетапно се премахне задължението за деклариране на акциз.

В допълнение, измененията в съответното първично и/или вторично законодателство ще премахнат бариерите и ще въведат специфична регулаторна и подкрепяща рамка за изграждане, свързване и експлоатация на съоръжения за съхранение на електроенергия. Очаква се този елемент от реформата да подпомогне изпълнението на инвестиция 8.

Ключовият етап в тази реформа изискваше влизането в сила на изменението в националната законодателна рамка. Етапът, който би допринесъл към получаването на второто плащане е със статус формално изпълнен, но на практика само частично изпълнен. Една част от гласуваните текстове са непълни, а други изобщо не срещнаха подкрепата на повечето народни представители от Комисията по енергетика. Допълнителни проблеми създава необходимостта от сериозни промени в Закона за устройство на територията (ЗУТ), чийто изменения винаги отнемат време за дебати поради множеството интереси, които се засягат с този закон. Негативен ефект върху промените в ЗЕВИ и ЗЕ имаше стачката на миньори и енергетици от Мини „Марица изток“, ТЕЦ „Марица изток 2“, „Брикел“ и ТЕЦ „Бобов дол“. Правителството и депутатите се уплашиха и в резултат имаме не само недовършени промени в законодателството, но и проблеми с ТПСП и Пътната карта за климатична неутралност (ПККН), които също бяха пратени за гласуване в Народното събрание.

Като цяло, този период – септември и началото на октомври 2023 г. – ще остане пример за един от най-лошите начини на правене на енергийно законодателство в България.

3. Компонент 4 Нисковъглеродна икономика, **Инвестиция 5, „Схема за подпомагане на пилотни проекти за производство на зелен водород и биогаз“**. Промените в ЗЕВИ улесняват инвестициите в тази посока.

4. Компонент 4 Нисковъглеродна икономика, **Инвестиция 6, „Схема в подкрепа на изграждането на минимум 1,4 GW ВЕИ и батерии“**. Целта на схемата е интегрирането на по-висок процент ВЕИ с минимум 1.4 GW в мрежата в комбинация с минималния изискуем капацитет за съхранение. Изпълнението на схемата е част от амбициозната цел за въвеждане в експлоатация на минимум 3.5 GW нови мощности за производство на електрическа енергия от възобновяеми източници до 2026 г.

Ключов етап: Обявяване на търг за изграждане на капацитет от 285 MW за производство на електроенергия от възобновяеми източници (вятърна и слънчева енергия) разположени съвместно със 75 MW системи за съхранение на енергия. Етапът има значение за 2-то плащане по НПВУ.

Ключов етап: Обявяване на търг за изграждане на капацитет от 285 MW за производство на електроенергия от възобновяеми източници (вятърна и слънчева енергия) разположени съвместно със 75 MW системи за съхранение на енергия. Етапът има значение за 3-то плащане по НПВУ.

И двата ключови етапа са частично изпълнени – отворени са процедурите за събиране на проекти. Няколко са причините за това неизпълнение, но две могат да бъдат посочени като основни:

1. Зоните за приоритетни инвестиции на ВЕИ (COM(2022) 222 final 2022/0160(COD))) все още не са определени. Този проблем е частично решен чрез приетия ЗИД на ЗЕВИ. В крайния вариант обаче бяха частично приети правилата и най-вече обхватът (като видове ВЕИ технологии и като териториален обхват) на тези зони. Приет беше твърде тромав механизъм за изработване на плана за приоритетните зони, липсват и достатъчно гаранции, че няма да се получи сблъсък между целите за декарбонизация на енергетиката и целите за опазване и възстановяване на биологичното разнообразие – проблем, особено актуален за България като страна с богата и разнообразна природа.
2. Липса на законодателство за съхранение на енергията. Законопроекти в тази посока все още не са внесени за разглеждане в Парламента.

5. Недоработените промени в ЗЕВИ повлияха и за намаляването на ресурса на инвестиция **СЗ.12: Инвестиция 2.2.а, Схема за безвъзмездна помощ за комбиниране на възобновяеми енергийни източници с местно съхранение** от 200 на 120 милиона лева. Отказът на депутатите да въведат нетното отчитане (net metering) чрез ЗИД на ЗЕВИ или ЗИД на ЗЕ, доведе до очакваното на този етап „бягство от батериите“, без инвеститорите във ВЕИ за собствени нужди да имат достъп до естествената алтернатива – мрежата като универсална „батерия“. Формализъм е и позоваването на ниската цена на електроенергията, която не може да бъде референтна за периода на изплащане на инсталацията.

Закон за енергетиката

Промените в ЗЕ също бяха нееднозначни. Вместо да внесе яснота по отношение на производителите-потребители (просюмъри) и енергийните общности с ВЕИ технологии, както представителите на Министерството на енергетиката твърдяха, че ще се случи, в момента имаме сериозен проблем:

Това, което се постигна със съответните промени – **чл. 92б и 92в на ЗЕ** – беше, че се установи някаква форма на **йерархия между въведените тук „активни клиенти“ и „граждански енергийни общности“ от една страна, и приетите в осакатен вид в ЗЕВИ фигури на „произвеждащи потребители“ и „енергийни общности“ от друга**. Изглежда, че първите по някаква неизвестна логика, включват в себе си като някаква форма на подмножество фигурите, предлагани в ЗИД на ЗЕВИ. Тази логика прозира обаче от текстовете в двете директиви:

- В Директива 2019/944 активните клиенти и гражданските общности не са ограничени спрямо вида на енергоносителите, които използват.
- В Директива 2018/2001 произвеждащите потребители и гражданските общности се свързват с производството и съхранението изключително на „зелена“ енергия (ВЕИ-технологии).

Текстовете в чл. 92б и 92в на ЗЕ са **недостатъчни и по-малко конкретни спрямо предложените от 4-те НПО текстове за „произвеждащи потребители“ и „енергийни общности“ в ЗИД на ЗЕВИ**. Т.е. уредбата в тези два члена на ЗЕ се оказва недостатъчна, за да може да проработят правилата за произвеждащите потребители и гражданските общности по Директива 2018/2001, доколкото уредбата след промените в ЗЕВИ също е недостатъчна. Така България създаде поредните неработещи текстове, а наказателната процедура по линия на Директива 2018/2001 не е прекратена. Предложената в становището на „Зелени закони“ процедура за едновременно разглеждане на двата ЗИД-а – на ЗЕВИ и ЗЕ – в Комисията по енергетика след приемане на ЗИД на ЗЕ на първо четене, поради необходимостта от изясняване и приемане на обща концепция кои текстове да останат в ЗЕВИ и кои да бъдат отнесени в ЗЕ и последващото напасване на тези текстове, беше отхвърлена от депутатите.

Друг важен проблем – приемането на дефиниция за енергийната бедност (Компонент 4 Нисковъглеродна икономика, **Реформа 3, „Разработване на дефиниция и критерии за енергийна бедност“**) – на този етап изглежда решен. Самата дефиниция е добавена в ЗЕ и като цяло дава критериите за „домакинство в положение на енергийна бедност“. В края на годината е приета Наредбата по чл. 38д, ал. 2 от ЗЕ (**Наредба за критериите, условията и реда за определяне на статут на домакинство в положение на енергийна бедност и на статут на уязвим клиент за снабдяване с електрическа енергия**)³, за да може да се приложат адекватно законовите изисквания, свързани с решаването на проблема „енергийна бедност“.

Поне два възможни проблема обаче се очертават по отношение на енергийната бедност:

3 <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2137238463>

1. ЗЕ и Наредбата определят единствено снабдяване с електрическа енергия на домакинствата в енергийна бедност и уязвимите клиенти. Известно е обаче, че немалка част от тези домакинства са на хора от етнически малцинства (роми), често живеещи в т. нар. „гета“. В тези случаи не винаги е препоръчително да се предлага електроенергия поради технически (мрежови), финансови (липса на ефективни електроуреди за отопление) и други причини. Законът, респективно Наредбата не третира предоставянето на друг вид първична или вторична енергия за тези случаи.
2. С либерализацията на пазара на електроенергия, ще се наложи промяна на Методиката за образуване на типови цени за крайни битови клиенти на електрическа енергия, присъединени на ниво ниско напрежение към електроразпределителна мрежа по чл. 7, ал. 2 на Наредбата.

Закон за енергията от възобновяеми източници в морските пространства

Няколко пъти от „Зелени закони“ писахме⁴ за този закон-недоносче. Двамата опита за гласуване, прекратени между първо и второ четене показаха няколко проблема:

1. Да се прави енергийно законодателство *ad hoc* води до трагични резултати, дори когато намеренията са добри.
2. Нивото на познание за действащото законодателство за опазване на околната среда (но и за териториалното устройство, водните пространства и др.) е изключително ниско както сред ентузиастите за ВЕИ извън природозащитния сектор, така и сред народното представителство.

Към днешна дата, законопроектът отново е в будна кома. Най-вероятно ще има трети опит още в следващото Народно събрание, но дали ще бъдат изчистени и все още останалите му слабости, предстои да видим. Една от тях – въвеждането на договори за разлика – е в пряка за зависимост от промени в Закона за енергетиката, където тези правният статут на тези договори трябва да бъде уреден на принципно ниво, преди да се предлагат за този или онзи вид технологии за възобновяема енергия.

Решения на НС

През 2023 г. народните представители продължиха да се държат като Конвент, взел енергийния сектор на ръчно управление. Полуофициалното обяснение, че така „некоалицията“ давала знак на кабинета че подкрепя едно или друго негово предстоящо решение не издържа. Нашата оценка е, че по-скоро става дума за няколко различни цели, свързани с:

- опити за повишаването на политическия имидж на партиите и коалициите, участващи в „некоалицията“, особено срещу растящия имидж на проруските популисти (защита на възлицата);
- прокарването на определени интереси за развитието на конкретни проекти в сектора (АЕЦ „Козлодуй“ 7 и 8 блок);
- утвърждаване действия на МС;
- разследване действия, свързани с управлението на предходно служебно правителство.

48-то Народно събрание прие две решения (12 януари), свързани с енергетиката:

1. Решение за задължаване на Министерския съвет да промени Плана за възстановяване и устойчивост в част енергетика. Основната цел на решението е да се отмени заложената в НПВУ цел за 40%-но намаление на емисиите от CO₂ до 2026 г.

4 <https://www.zelenizakoni.com/novini/vnasyame-v-parlamenta-stanovishche-sreshchu-zakona-za-morskite-vei>, Вятър в морето: Междуинституционалният хаос остава

2. Решение за възлагане на Министерския съвет за провеждане на преговори с правителството на САЩ относно сключването на Междуправителствено споразумение за изграждане на нова ядрена мощност в АЕЦ „Козлодуй“ с технология AP1000. В нарушение на Закона за безопасно използване на ядрената енергетика (ЗБИЯЕ), НС нарежда на МС да преговаря за конкретна ядрена технология.

Следващото, 49-то НС продължи тази опасна традиция с 9 решения:

1. Решение за задължаване на Министерския съвет да изготви доклад във връзка с изпълнението на Решение на Народното събрание за задължаване на Министерския съвет да промени Плана за възстановяване и устойчивост в част енергетика, прието на 12 януари 2023 г. (02 юни). С това първо свое решение за енергетиката, 49-то НС показва, че продължава практиката на партийно-лобистки контрол над сектора, заложен от предишните парламенти.
2. Решение за възлагане на министъра на енергетиката да проведе преговори с министъра на енергетиката на Украйна или негов представител с цел продажба на оборудване, предназначено за Проекта АЕЦ „Белене“ (06 юли). Целта е да се продаде оборудване с дълъг цикъл на производство (реактори), собственост на НЕК, предназначено за АЕЦ „Белене“ на цена не по-ниска от платената от НЕК, на „Атомстройекспорт“, в размер на 601 617 133 евро, или 1 176 660 837 лв. Напълно нелогично от икономическа гледна точка решение. Един реактор (както и един буркан лютеница) струват толкова, колкото някой е готов да плати за тях, а не колкото каже българския парламент.
3. Решение за извършване на определени действия на държавни органи на територията на „Мини Марица-изток“ – ЕАД (20 юли). На практика НС забранява на „държавните органи“ (sic!) да извършват разпоредителни сделки с недвижимо имущество на Мини „Марица изток“ и друга държавна или общинска собственост на територията на концесията на мините. Решението на практика блокира изпълнението на всякакви проекти, свързани с изграждането на енергийна и индустриална инфраструктура на територията на комплекса „Марица изток“. Обосновано уж с целта за пресичане на корупционни схеми, то прикрива конкретни интереси, вкл. и партийни, към подялбата на комплекса, каквато все още не е извършена към онзи момент.
4. Решение за възлагане на министъра на енергетиката да проведе преговори за условията и реда, при които „Български енергиен холдинг“ – ЕАД, да придобие до 20 % дял в консорциума, титуляр на Договора за търсене и проучване на нефт и природен газ в площ „Блок 1-21 Хан Аспарух“ (21 юли). Решението е във връзка с излизането на чуждестранна компания от консорциума.
5. Решение във връзка със Споразумение между министър-председателя, членове на Министерския съвет, народни представители и представители на синдикалните организации в сектор „Енергетика“, сключено на 3 октомври 2023 г. (04 октомври). Опит за присламчване на депутатите към вече договореното споразумение между кабинета и стачкуващите миньори.
6. Решение за приемане на Пътна карта за климатична неутралност на Република България (06 октомври). Опит да се приеме една лошо коригирана от самия парламент ПККН с цел изпълнение на междинна цел от НПВУ, като условие за получаване на второто плащане по плана.
7. Решение за създаване на Временна комисия по повод Споразумението между „Булгаргаз“ – ЕАД, и турската енергийна компания „Боташ“, подписано на 3 януари 2023 г. в гр. София (06 декември). Това решение би имало смисъл, ако комисията си беше свършила работата – нещо, което не стана в рамките на 49-то НС.
8. Решение за предприемане на действия по изграждането на 7-и и 8-и блок на площадка № 2 на АЕЦ „Козлодуй“ ЕАД с технология AP1000 (18 декември). НС продължава с

противозаконните си решения, свързан и с избора на технология за нови ядрени реактори.

9. Решение за удължаване срока на действие на Временната комисия по повод Споразумението между „БУЛГАРГАЗ“ – ЕАД, и турската енергийна компания „БОТАШ“, подписано на 3 януари 2023 г. в София (21 декември). Решение, което потвърждава очевидното – поредната комисия, чиято цел е политическо надприказване, но без да се търси конкретен ясен резултат.

Макар някои от решенията да имат основания (напр. тези под №№ 6, 7 и 9 на 49-то НС), то повечето са не само трудно оправдани от гледна точка разделението на властите, но и вредни за страната. Въпреки всички тези решения обаче, Събранието така и не намери възможност да приеме финална версия на Пътната карта за климатична неутралност, като по този начин увеличи риска то блокиране на парите за втория транш на НПВУ, както и от провал на целия план.

А решенията на 48-то Народно събрание от 12 януари 2023 г. за отказ от ангажимента, заложен в НПВУ за намаляване на емисиите от ТЕЦ с 40%, някой ден ще се изучават като пример за злоупотреба с власт в особено големи размери и при ситуация на ненаказуемост от демократично овластени хора с минимални знания по въпросите, които се опитват да решават.

Какво свърши правителството?

Правителството прие серия от решения в енергетиката. На стратегическо ниво започна ревизирането на **Интегрирания план „Енергетика – Климат“ (ИНПЕК)**. Този процес продължава и през 2024 г., като не вещае никакви съществени **качествени промени** в този документ.

На проектно ниво започнаха действия за изграждането на **7 и 8 блок в АЕЦ „Козлодуй“** с реактори AP 1600 на „Уестингхауз“. Процесът по налагане на тези реактори – с противозаконни решения както на НС, така и на МС – е пример за руинирането на правовата държава от страна на уж демократични политически партии в името на съмнителни интереси. Този процес продължава и през 2024 г.

Същевременно на 12.10.2023 г. с Решение № 708⁵ правителството отменени решението на МС от 2018 г. и **АЕЦ „Белене“** вече не е обект с национално значение, което е сигнал за поредния отказ от продължаването му, но без да слага изрично края на проекта. Тази неопределеност оставя отворена вратата за бъдещи проблеми с този вече морално и технически остарял проект. Остава въпросът и защо толкова отдадени на идеята за индустриални зони политици като сегашните, упорито отказват да превърнат в такава зона площадката на (отново) бившата АЕЦ.

Най-тежка беше работата за финализиране и приемане на **териториалните планове за справедлив преход (ТПСП)**, по линия на които се очакваше да влязат около 2 милиарда лева в трите възлищни региона – Стара Загора/Марица изток, Перник и Кюстендил/Бобов дол. След като през 2022 г. бяха загубени около 10% от тази сума поради забавяне, се очакваше през следващата 2023 г. институциите да заработят усилено за спасяване на тези средства от Фонда за справедлив преход (ФСП). За съжаление това не се получи. Усилията на един заместник-министър на МРРБ и на няколко граждански сдружения, вкл. „Зелени закони“,

5 <https://pris.government.bg/document/3575e788257cba3c36db01f8a7b079f8>

бяха крайно недостатъчни за подобряването на ТПСР срещу саботажите на синдикати, работодатели, други министерства, партии и отделни депутати, медии. По линия на ТПСР бяха и най-големите сблъсъци, включително и стачката с блокади на пътни артерии на миньори и енергетици от края на септември. Споразумението между правителството и парламента от една страна и стачкуващите – от друга, може да бъде определено като позорно за управлението. С него процесът на декарбонизация се връща години назад. Добрата новина е, че пазарните процеси работят за бързото затваряне на въглищната енергетика въпреки подобни прояви на управленски страх.

Лошата новина обаче е, че и след като Еврокомисията одобри териториалните планове в края на 2023 г., те все още не са влезли в сила. Основните проблеми са ясни:

- липса на проекти за финансиране, които да отговарят на условията на ФСП;
- липса на адекватни структури за управление, мониторинг и контрол на процесите;
- липса на одобрени проекти за рекултивация;
- липса на яснота за необходимостта от участие и финансиране на големи фирми (за Стара Загора).

Междувременно ТЕЦ „Контур Глобал Марица изток 3“ обяви „временно прекратяване“ на дейността си, последвано от предизвестия за уволнение на 160 от общо около 450 работници. Всичко това се случва на базата на чисто пазарната ситуация в сектора, но без работниците да имат възможността да се възползват от подкрепата на проектите и финансирането на ФСП. Защото тях ги няма. А ги няма, заради синдикати, местни и национални политици и медийни „експерти“.

В заключение можем да обобщим, че през 2023 г. НС и МС създадоха нови проблеми и малко решения за по-доброто функциониране на енергийния сектор. „Зеленият“ и справедлив енергиен преход получи недостатъчно подкрепа като законодателство и практически действия. Напротив, популисткото говорене и действия завладяха все повече политици и политически партии. Синдикатите продължиха с лицемерните си действия, насочени към съпротива срещу всякакви действия за напредък на енергийния преход от една страна и към осигуряване на „парче от баницата“ (финансиране) за себе си – от друга. Като резултат духът от бутилката като че ли вече е изпуснат: все повече работници в мините и ТЕЦ-овете започват да планират хаотични протестни действия без синдикалните си ръководители срещу прехода, чиято цел е точно те да не останат отритнати с всичките потенциални негативи.

Законодателството вместо подкрепа за малките граждани-производители на електрическа енергия за собствени цели и техните енергийни общности, ликвидира тяхната инициативност. А инвестициите на тези граждани в собствено производство на електроенергия, заедно с мерките за енергийна ефективност, е най-лесния подход за намаляване на някои от проблемите, свързани с енергийната трансформация.

Частично добрата новина е приемането на дефиницията за „енергийна бедност“ и Наредбата, свързана с определяне на енергийно бедните домакинства и уязвимите клиенти и помощта за тях. Частично, защото определението и помощите за тези категории хора е ограничено до електрическата енергия, без значение дали това би било най-полезно за тях и ефективно за системата.

Прогнозите за 2024 г. също не са оптимистични. 49-то Народно събрание не успя да приеме необходимите за получаването на втория транш от НПВУ законопроекти и решения. Правителството се овъртоли в противозаконните си действия за изграждането на АЕЦ

„Козлодуй“ 7 и 8 блок, а на хоризонта изскочи и брадясалият (отпреди 50-на години) проект за огромния бент на Дунав при Никопол – Турну Мъгуреле, на който да се изгради няколкостотин мегаватова ВЕЦ.

Политическите баталии през 2024 г. не предвещават спокойно, смислено и устойчиво планиране на енергетиката, насочено към декарбонизация на сектора и справедлив преход. Напротив, популизмът, некадърността и лобистките интереси на политическата класа ще продължат да дърпат страната надолу към пропастта. Енергетиката ще продължи да бъде проблем не само за себе си, но и за здравето на мнозина, финансите на още повече и заплахата за природата. От всичко това ще спечели само една шепа политико-икономически спекуланти.